

Maria Wtorkowska

Błędy fleksyjne w tekstach pisanych przez słoweńskich studentów polonistyki w Lublanie

Postscriptum Polonistyczne nr 2(16), 125-139

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MARIA WTORKOWSKA
Uniwersytet w Lublanie
Lublana

Błędy fleksyjne w tekstach pisanych przez słoweńskich studentów polonistyki w Lublanie

Wprowadzenie

Przedmiotem artykułu jest analiza błędów fleksyjnych popełnianych przez słoweńskich studentów uczących się języka polskiego na polonistyce w Lublanie. W materiale uwzględniono błędy pochodzące z prac pisemnych studentów. Podczas procesu uczenia się języków obcych często popełniamy błędy językowe, czyli dokonujemy wyboru „złego elementu systemowego – gramatycznego lub stylistycznego” (Miodek 2001, 78). Choć często trudno określić przyczyny błędów, ponieważ mogą być one różnorakiej natury, jak piszą Anna Dąbrowska i Małgorzata Pasięka (2006, 16), to jednak często wynikają z transferu negatywnego, a więc sytuacji, kiedy to przeniesienie nawyków nabytych przy opanowywaniu danego materiału na inny utrudnia uczenie się i jest przyczyną powstawania błędnych form językowych (Kurcz 2000, 185–186; Lipińska 2003, 80–84; Marjanovič Umek, Kranjc, Fekonja 2006, 142–143). To zderzenie dwu systemów gramatycznych jest przyczyną licznych międzyjęzykowych interferencji. Ich rezultatem na płaszczyźnie tekstu pisanego i mówionego są między innymi błędy gramatyczne w zakresie fleksji. W dalszej części analitycznej dokonam typologii i analizy błędnych form, starając się wskazać ich przyczyny. Szczególną uwagę poświęcam tu błędom, które mogą powstawać pod wpływem języka słoweńskiego. Materiał czerpię z własnego korpusu błędów, wyekscerpowanych z tekstów pisanych przez studentów lublańskiej polonistyki.

Termin *błąd językowy* może być używany w szerokim znaczeniu jako nazwa nadrzędna, hiperonim, wszystkich błędów¹. Można go również traktować jako synonim tylko błędów systemowych, które dzieli się na błędy gramatyczne (fleksyjne i składniowe), błędy leksykalne (słownikowe/wyrazowe, słowotwórcze, frazeologiczne) i błędy fonetyczne, jak to przedstawia jedna z typologii, zawarta między innymi w *Wielkim słowniku poprawnej polszczyzny* pod redakcją Andrzeja Markowskiego². Zaprezentowana tam typologia, podobnie jak ta zawarta w opracowaniu pod redakcją Witolda Mizerskiego *Język polski. Encyklopedia w tabelach* (2000, 166–170) czy przedstawiona w artykule Józefa Porayskiego-Pomsty (1994, 55–66), dotyczy błędów popełnianych przez rodzimych użytkowników języka. Andrzej Markowski definiuje błąd jako nieświadome odstępstwo od obowiązującej w danym momencie normy językowej, jako nieuzasadnioną innowację, która nie usprawnia porozumiewania się, nie wyraża nowych treści ani emocji, czyli nie tłumaczy się funkcjonalnie i zazwyczaj razi świadomych użytkowników języka (Markowski 2012, 1553–1555; Markowski 2005, 55). Pojęcie błędu językowego nieco inaczej przedstawia się jednak w glottodydaktyce. Z prac różnych językoznawców (Dąbrowska, Pasieka 2006; Dąbrowska, Pasieka 2008; Lipińska 2003; Burzyńska 1999) wynika, że norma językowa dla cudzoziemców jest nieco odmienna od normy językowej dla rodzimych użytkowników języka, dlatego więc pojęcia błędu językowego popełnianego przez rodzimego użytkownika nie da się mechanicznie przenieść na pojęcie błędu językowego popełnianego przez osobę, która tego języka się uczy. O różnicy między błędami popełnianymi przez rodzimych użytkowników języka i cudzoziemców piszą na przykład Anna Dąbrowska i Małgorzata Pasieka:

Błędy cudzoziemców popełniane w języku polskim tylko częściowo (...) pokrywają się z błędami rodzimych użytkowników języka. Luki w kom-

¹ Por. na przykład: „Błędem językowym jest (...) jakikolwiek błąd w strukturze tekstu (jest to więc zjawisko obserwowalne na płaszczyźnie *parole*), poczynając od najniższej płaszczyzny (błędy fonetyczne i ortograficzne), poprzez poziom morfologiczny (błędy słowotwórcze i fleksyjne), leksykalny (błędy leksykalne i frazeologiczne), składniowy (błędy składniowe), aż do poziomu tekstu – błędy stylistyczne” (Zawilska 1999, 257).

² *Wielki słownik poprawnej polszczyzny*, red. A. Markowski, Warszawa 2012. Hasła: *Błąd językowy*, s. 1553–1555; *Innowacja językowa*, s. 1581–1582. Typologia ta jest także zawarta w podręczniku do kultury języka tego autora: *Kultura języka polskiego. Teoria. Zagadnienia leksykalne*, Warszawa 2005, s. 55–60, jego *Nowym słowniku poprawnej polszczyzny*, Warszawa 2003, s. 1621–1623 oraz w publikacji *Poprawna polszczyzna. Hasła problemowe*, seria „Praktyczny Pomocnik Studenta”, red. M. Bańko, Warszawa 2008, s. 14–16.

petencji językowej, spowodowane zarówno niepełną znajomością systemu językowego, jak i reguł ograniczających powodują, że stanowią one zbiór daleko większy, a ich typy są dużo bardziej zróżnicowane (Dąbrowska, Pasieka 2008, 103).

W niniejszym artykule ograniczam się do analizy wybranych błędów fleksyjnych popełnianych w pracach pisemnych przez Słoweńców uczących się języka polskiego. Błędy fleksyjne, które Markowski zalicza do błędów wewnątrzjęzykowych (Markowski 2005, 56), polegają na odstępstwach od normy fleksyjnej. Wśród błędów popełnianych przez Słoweńców można wyróżnić z jednej strony te, które pojawiają się wskutek niezajomości, czy raczej niewystarczającej, niepełnej znajomości zasad poprawnościowych zarówno w języku rodzimym, jak i przyswajanym polskim, oraz z drugiej strony te, które są skutkiem braku kompetencji w zakresie opanowania form gramatycznych oraz wpływu interferencji, a więc wystąpienia transferu negatywnego.

Typologia i analiza błędów fleksyjnych

Błędy fleksyjne naruszają normę w zakresie odmiany wyrazów, a więc dotyczą najczęściej wyboru niewłaściwego wzorca odmiany, niewłaściwej postaci wyrazu czy złej końcówki fleksyjnej. Przedstawione poniżej błędy w większości wynikają z oddziaływania na siebie systemów dwu języków słowiańskich – języka polskiego i języka słoweńskiego, choć są też błędy wynikające na przykład z wyrównania analogicznego form w zakresie systemu jednego języka, a więc spotykane czasem również u rodzimych użytkowników języka.

Błędy w zakresie kategorii rodzaju gramatycznego grup imiennych i form czasownikowych

Błędy w zakresie kategorii rodzaju polegają na niewłaściwym wyborze rodzaju gramatycznego. Trudności z wyborem właściwego rodzaju gramatycznego dotyczą najczęściej jednakowych pod względem znaczenia oraz brzmienia wyrazów, funkcjonujących w obu językach, ale posiadających różny rodzaj, na przykład pol. *auto* (neutrum) – słń. *avto* (maskulinum), pol. *banan* (maskulinum) – słń. *banana* (femininum). Rzeczowniki zakończone na

-o, zarówno rodzime, jak i zapożyczone, są w języku polskim rodzaju nijakiego, w języku słoweńskim zaś rzeczowniki na -o mogą być rodzaju męskiego, np. pol. *kino* (n) – slń. *kino* (m), pol. *auto* (n) – slń. *avto* (m), pol. *metro* (n) – slń. *metro* (m), bądź nijakiego, np. pol. *okno* (n) – slń. *okno* (n), *oko* – *oko*, *ucho* – *ubo*. Stąd leksemy *tempo*, *metro*, *auto*, jednakowo brzmiące w obu językach, otrzymują często w pracach studentów określenia w rodzaju męskim, np. *Tempo nie jest tak *szybki* (zam. szybkie); *Lubię jeździć metrem. *Wygodny* (zam. wygodne) *jest i bardzo szybko dostaniesz się na drugi koniec miasta; *Mój nowy* (zam. moje nowe) *auto* (...), oraz czasem też męski wzór odmiany: *Wtedy nie było *autów* (zam. aut; na wzór slń. formy dopełniacza liczby mnogiej *avtov*).

Polskie rzeczowniki rodzaju nijakiego zakończone na -um również traktowane są często jako rzeczowniki rodzaju męskiego. Wiązać się to może z faktem, że wyrazy te zostały przyswojone do języka słoweńskiego właśnie jako rzeczowniki męskie. Porównajmy: pol. *muzeum* (n) – slń. *muzej* (m), pol. *kryterium* (n) – slń. *kriterij* (m), pol. *sympozjum* (n) – slń. *simpozij* (m), pol. *seminarium* (n) – slń. *seminar* (m). Jeśli występują w języku słoweńskim z morfemem -um, to traktowany jest on jako część składowa tematu, a nie końcówka fleksyjna; porównajmy kilka form odmiany rzeczownika *forum* w języku słoweńskim: *forum-Ø* – *forum-a* – *forum-i* – *o forum-ih*. Polskie wyrazy rodzaju nijakiego zakończone na -um często więc błędnie otrzymują określenia w rodzaju męskim oraz łączone są z formą męską czasownika, np. **Drugi zachowany* (zam. drugie zachowane) *kryterium *polegał* (zam. polegało) *na zasadach morfologicznych* (...); *Jeżeli *polski* (zam. polskie) *verbum proprium „rzyc” z powodu przestarzałości rzadko *spotykany* (zam. spotykane) *jest w współczesnym języku polskim* (...).

Zdarzają się też błędy polegające na tym, że wyraz nieodmienny o rodzaju nijakim otrzymuje rodzaj męski pod wpływem języka słoweńskiego, np. *Tabu *otaczający* (zam. otaczające) *aurą tajemniczości *związany* (zam. związane) *jest również z fizjologią organizmu kobiecego*. Wyraz *tabu* w języku słoweńskim ma rodzaj męski i się odmienia: *politični tabu, ni tabujev, spregovoriti o tabujih*.

Jak już stwierdzono wcześniej, błędy w zakresie kategorii rodzaju polegają na nieprawidłowym przyporządkowaniu polskiego rzeczownika do jednego z rodzajów (często z dodawaniem typowego dla tego rodzaju wykładnika) pod wpływem innej rodzajowej przynależności odpowiedniego wyrazu słoweńskiego. Najczęściej błędne ustalenie rodzaju polskich rzeczowników dotyczyło poniższych kategorii:

- rodzaj żeński zamiast rodzaju męskiego: **banana* (zam. banan; pod wpływem slń. *banana*); **wymoga etyczna* (zam. wymóg etyczny; na

wzór slń. *etična zahteva*): *Na podstawie *wymogi etycznej* (zam. wymogu etycznego) *dziennikarzę wiedzą* (...);

- rodzaj męski zamiast rodzaju żeńskiego: **recept* (zam. recepta, pod wpływem slń. *recept*): *Do podania dołączam też kopię *recepta przepisanego* (zam. recepty przepisanej) *przez jej lekarza*; **hybryd* (zam. *hybryda*; pod wpływem slń. *hibrid*): *Skromna jest liczba wyrazów pochodzenia czeskiego (4,2%) i dolnołużyckiego (2,1%) oraz *hybrydów* (zam. *hybryd*), *które, dla przypomnienia, spajają dwie części, pochodzące z różnych języków (4,2%)*; **cyfr* (zam. *cyfra*; prawdopodobnie pod wpływem slń. *ševilka*, chociaż warto dodać, że w języku słoweńskim istnieje wyraz *cifra* w użyciu potocznym ‘liczba’ [oraz w żargonie w znaczeniu ‘reszka’], który też jest rodzaju żeńskiego): (...) *więc z powodu minimalizacji tekstu zamiast pełnobraźniącego wyrazu *zapisany jest pojedynczy cyfr* (zam. zapisana jest pojedyncza cyfra) 3;
- rodzaj żeński zamiast rodzaju nijakiego: **stypendia* (zam. *stypendium*; pod wpływem slń. *štipendija*): *Dostałam *stypendię* (zam. *stypendium*); **gimnazja* (zam. *gimnazjum*; pod wpływem slń. *gimnazja*): *Skończyłam *gimnazję* (zam. *gimnazjum*). Być może nie bez znaczenia dla wystąpienia tych błędów są tutaj polskie formy liczby mnogiej z końcówką *-a*: *stypendi-a*, *gimnazj-a*, które pokrywają się z formami słoweńskimi w liczbie pojedynczej *štipendij-a*, *gimnazij-a*.

Brak w języku słoweńskim zróżnicowania formalnego rzeczowników i przymiotników męskoosobowych i niemęskoosobowych w mianowniku liczby mnogiej jest jedną z przyczyn popełniania licznych błędów w zakresie tworzenia tych form w języku polskim³.

Błędy w zakresie rodzaju gramatycznego form czasownikowych polegają najczęściej na łączeniu czasownikowych form męskoosobowych z rzeczownikami niemęskoosobowymi, np. *Stosunki kaszubsko-niemieckie *mieli* (zam. miały) *duży wpływ również na mowę Kaszubów* (...); *Opisany proces pokazując można na przykładach przyrostków, za pomocą których powstali* (zam. powstały) *zbądane kaszubskie rzeczowniki* (...); *We wszystkich tekstach *bili* (zam. byli) *wyrazy obce. *Dominowali* (zam. dominowały) *wyrazy z języka angielskiego* (...); *Nie *wystąpili* (zam. wystąpiły) *zmiany ortograficzne, a jedynie pojawił się inny znak graficzny*; *Dzieci *zostali* (zam. zostały) *w domu*, i rzadziej odwrotnie, na stosowaniu czasownikowych form niemęskoosobowych w odniesieniu do rze-

³ Ponieważ błędy tego typu wiążą się ściśle z brakiem alternacji w wygłosie tematu fleksyjnego, zakwalifikowałam je właśnie do takiej kategorii błędów i omawiam w dalszej części artykułu.

czowników męskoosobowych: *Wyraży, które są trudne do zrozumienia dla ludzi, którzy nie są *związane* (zam. związani) *ze sportem (...); (...)* uczestnicy rozmowy nie **były* (zam. byli) *przygotowani (...); (...)* wywołując tym „kwestię kaszubską”, na temat której **wypowiedzieli się* (zam. wypowiedzieli się) *wówczas liczny językoznawcy*.

Podobny problem pojawia się w odmianie zaimków osobowych. W języku słoweńskim w bierniku liczby mnogiej występuje jedna forma *jih* (gdyż brak różnicowania w liczbie mnogiej zaimków męskoosobowych i niemęskoosobowych: polskim *oni, one* odpowiadają trzy słoweńskie formy *oni, one, ona*, które w bierniku – i też w dopełniaczu – przyjmują jednakową formę *jih*). Stąd aktywne przeniesienie na grunt polski struktur słoweńskich typu *Mam dwie siostry – lubię *ich* (zam. je) *bardzo; Moim zdaniem nadtytuły i podtytuły nie są obowiązującymi elementami artykułu. Widać, że dziennikarze dodają *ich* (zam. je) *wtedy, gdy sam nagłówek nie informuje dostatecznie o temacie wypowiedzi; (...)* dlatego nazwałam **ich* (zam. je; chodzi o nagłówki) *środki graficzne; Ze względu na strukturę traktowałam *ich* (zam. je) *jako derywaty złożone (...)*.

Rezygnowanie z użyć form męskoosobowych liczebników głównych powoduje dość częste błędy w tym zakresie: **dwa chłopca* (na wzór sł. *dva fanta*), **dwa pana* (na wzór sł. *dva gospoda*), co może się wiązać również z kategorią liczby, która wygląda inaczej w obu językach, np. *Opartam się na klasyfikacjach odmian współczesnej polszczyzny, zwłaszcza jak określili go w polskim środowisku naukowym *dwa* (zam. dwaj) *autorzy najbardziej znanych, choć starszych, schematów wewnętrznych podziałów języka polskiego: Z. Klemensiewicz i S. Urbańczyk*. Warto dodać, że nadmierna dbałość o formy męskoosobowe prowadzi również do odchyień w postaci hiperpoprawnych form zaimków liczebnych czy liczebników określających rzeczowniki niemęskoosobowe, typu: **Wielu* (zam. wiele) *nagłówek bazuje na fragmentach pochodzących z „Wesela” Wyspiańskiego; Do fragmentu tego nawiązuje *wielu* (zam. wiele) *nagłówek (...); *Oboje* (zam. oba; chodzi o wulgaryzmy) *mogą natomiast występować w funkcji nyzwisk (...)*. Mamy tu więc do czynienia z interferencją wewnątrzjęzykową, a mianowicie niewłaściwym wyborem, dopasowaniem jednej z dwu form obocznych uwarunkowanych rodzajem gramatycznym (męskoosobowym lub niemęskoosobowym) określanego rzeczownika: *wielu – wiele, oboje – oba*.

We fleksji polskich liczebników błędy interferencyjne polegają nie tylko na rezygnowaniu z form męskoosobowych, np. **dwa studenta* (zam. dwaj studenci czy dwóch studentów), **trzy Polacy* (zam. trzech Polacy czy trzech Polaków), ale też na kalkowaniu form słoweńskich, np. **trzyje Polacy* (na wzór: *trije Poljaki*), jak również użyciach hiperpoprawnych, przeniesieniu

form męskoosobowych na niemęskoosobowe, np. *w sali są *dwaj komputery, w sali jest *dwoje komputerów, w sali jest *dwóch komputerów*. Studenci (ale również rodzimi użytkownicy języka polskiego) zapominają często o konieczności użycia liczebników zbiorowych w połączeniu z rzeczownikami odnoszonymi do osób różnej płci, stąd błędy typu: **dwa dziecko, *trzy dzieci*, ale zdarzają się też formy hiperpoprawne: *w gabinecie znajdowało się *siedmioro* (zam. siedem) *biurek*.

Błędy w zakresie kategorii liczby

Kategoria liczby w przypadku rzeczowników słoweńskich przyjmuje trzy wartości: pojedynczą, podwójną i mnogą. Duże znaczenie na proces uczenia się Słoweńców języka polskiego ma więc zachowana w języku słoweńskim liczba podwójna, której współczesna polszczyzna nie zna⁴. Problem ten dotyczy najczęściej końcówki dualu *-a*, która występuje w rzeczownikach rodzaju męskiego, pojawia się również w polskich rzeczownikach rodzaju męskiego i towarzyszących im określeniach, głównie zaimkach czy liczebnikach, np. *dwa *komputera* (zam. komputery), *moja *kalendarza* (zam. moje kalendarze), *dwa *chleba* (zam. chleby), *dwa *psa* (zam. psy).

Wiele słoweńskich rzeczowników rodzaju żeńskiego w liczbie pojedynczej ma następujące końcówki: *-a*, *-i*, *-e*, np. *punc-a* ‘dziewczyna’, *punc-i* ‘dwie dziewczyny’, *punc-e* ‘trzy lub więcej dziewczyn’. Kolejne błędy są przykładem interferencji międzyjęzykowej w zakresie przeniesienia końcówki fleksyjnej

⁴ W niektórych przypadkach może to mieć związek z trudnym do stwierdzenia zjawiskiem interferencji pozytywnej, gdzie znajomość języka rodzimego ułatwia przyswajanie i naukę języka obcego, choć najczęściej jest to ułatwienie nieświadome, przypadkowe. Chodzi o to, że końcówka *-i*, charakterystyczna dla dualu słoweńskich rzeczowników żeńskich, jest podobna w wymowie do końcówki *-y* pluralu niektórych polskich rzeczowników żeńskich (*dziewczyn-y*, *kobiet-y*, *siostr-y*, *torb-y*) lub pokrywa się z końcówką *-i* niektórych polskich rzeczowników żeńskich (*matk-i*, *rzek-i*), stąd poprawne formy w konstrukcjach z liczebnikiem *dwa*, np. *dwie dziewczyny*, *dwie siostry*, *dwie matki*, lub błędne w zapisie (końcówka *-i* zamiast *-y*), ale nie tak wyraziste w mowie połączenia typu *dwie *dziewczyni*. Podobnie końcówka *-a* charakterystyczna dla pluralu rzeczowników nijakich w wielu wyrazach pokrywa się z końcówką *-a* polskich rzeczowników rodzaju nijakiego, por. pol. *słowo* – *słow-a*, slń. *delo* – *del-a*. Choć z drugiej strony zagrożenie stanowi zakwalifikowanie słoweńskich rzeczowników rodzaju nijakiego do odrębnych – względem polskich rzeczowników – rodzajów, por. *kino* (n) – *kina*, slń. *kino* (m) – *kina* – *kini*.

rzeczowników rodzaju żeńskiego liczby podwójnej *-i* na liczbę mnogą polskich rzeczowników żeńskich: **Obie *wersji** (zam. wersje; najprawdopodobniej pod wpływem słoweńskiej formy liczby podwójnej *verzj-i*) *słownika charakteryzują się obfitym zestawem wyrazów stworzonych przez autora, które opatrzone są kwalifikatorem „neol.” (neologizm)*; Istnieją **dwie *propozycji** (zam. propozycje) *norm (...)*.

Końcówki fleksyjne liczby podwójnej często pojawiają się w użyciu mianownikowym, choć czasem również w innych przypadkach, na przykład w celowniku liczby mnogiej: *Europejczycy nie mają nic przeciwko *krzyżam* (zam. krzyżom) *w miejscach publicznych; (...), ponieważ *dziennikarzam* (zam. dziennikarzom) *nie trzeba specjalnie wymyślać treści nagłówek*; *Niektórym *nagłówkam* (zam. nagłówkom) *rymowanym (...)*; *Dziennikarze sprostali *wymogam* (zam. wymogom) *czasu (...)*.

Potraktowanie formy mianownika liczby pojedynczej rzeczownika rodzaju żeńskiego *maksyma* jako formy liczby mnogiej: ***te maksyma**, w miejsce prawidłowej formy *maksymy*, mimo iż w języku słoweńskim zapożyczenie to istnieje i ma również rodzaj żeński – slń. *maksima* – najprawdopodobniej wynika z interferencji, a więc potraktowania końcówki *-a* jak słoweńskiej końcówki liczby mnogiej rzeczowników rodzaju nijakiego, por. *delo* – *del-a*, *priznanje* – *priznanj-a*, *drevo* – *dreves-a*.

Przeniesienie słoweńskiej końcówki przymiotników rodzaju nijakiego liczby mnogiej *-a*, która pokrywa się z końcówką rzeczownika, por. *lep-a deklet-a*, *dobr-a del-a*, jest najprawdopodobniej przyczyną błędu, w przypadku którego rzeczownik w liczbie mnogiej *nyszewska* łączy się z określeniami również z końcówką *-a*: *Pojawiają się tutaj *wulgarna, pogardliwa* (zam. wulgarne, pogardliwe) *nyszewska w funkcji (...)*.

W przykładach typu: ***liczny** (zam. liczni) *językoznawcy*; ***taki** (zam. takie) *nagłówki*; ***wszystki** (zam. wszystkie) *artykuły*; *Artykuły *dotyczący* (zam. dotyczące) *języka nagłówków (...)*; *Wyrazy *zebrany* (zam. zebrane) *przeze mnie (...)*; *Związane z sferą erotyki są również czasowniki *opisujący* (zam. opisujące) *stosunek płciowy*; *Wyrazy najczęściej *powstały* (zam. powstałe) *za pomocą (...)*, gdzie rzeczownikom w formie liczby mnogiej towarzyszą wyrazy określające w formie liczby pojedynczej, można dopatrywać się wyrównania analogicznego form określających do rzeczownikowych form określanych w zakresie końcówek fleksyjnych, a także wpływu systemu języka słoweńskiego, który w takich połączeniach ma jednakowe końcówki fleksyjne zarówno dla rzeczowników, jak i wyrazów określających, por. *steviln-i jezikoslovc-i*, *tak-i naslov-i*, *vs-i člank-i*, *člank-i nanašajoč-i se*, *glagol-i opisujoč-i* itp.

Błędy
w zakresie kategorii przypadku

Błędy w zakresie kategorii przypadku polegają głównie na wyborze niewłaściwej końcówki fleksyjnej. Jako że język słoweński jest również językiem fleksyjnym, ale w niektórych przypadkach dysponuje innymi końcówkami fleksyjnymi, opanowanie polskich paradygmatów odmiany wyrazów nastręcza słoweńskim studentom pewnych trudności. Wpływy między językami, polskim i słoweńskim, widoczne są między innymi w zastosowaniu słoweńskich zasad gramatycznych w odniesieniu do polskich wyrazów, na przykład w przeniesieniu słoweńskich końcówek fleksyjnych na wyrazy polskie. Jednym z błędów tego typu jest użycie końcówki *-o*, która charakterystyczna jest dla biernika słoweńskich przymiotników, liczebników, zaimków (a także rzeczowników) żeńskich, zamiast podobnej brzmieniowo polskiej końcówki *-a*, np. *Nadnagłówki w rzeczywistości wskazują na treść, zawarto* (zam. zawarta) *w artykule (...); (...)* język francuski i angielski *zdołały sobie *dużo* (zam. duża) *popularność (...); (...)* jedni badacze przypisywali jej *pozycję główną, inni marginalną, związano* (zam. związana) *z potocznym myśleniem, J. Pusznina przyjęła *rozwinięto* (zam. rozwinięta) *typologię środków służących wartościowaniu (...); Myśl rozwija dalej z tezo* (zam. teza), *że potoczność „tkwi w głębszej warstwie języka (...)*”.

W języku polskim wyrazy określające rzeczowniki rodzaju nijakiego mają końcówkę *-e*, w słoweńskim zaś mamy tu dwie końcówki równoległe: końcówkę *-o*, która występuje w większości wyrazów (*trd-o, star-o, mebk-o, rumen-o, dobr-o, krasn-o, lep-o*), i końcówkę *-e*, używaną po spółgłoskach *j, č, š, ž*, np. *sinj-e, vroč-e, širš-e, svež-e*, stąd najprawdopodobniej pochodzą błędy typu: **mocno* (zam. mocne) *słońce* (na wzór slń. *močno sonce*).

Wybór niewłaściwej końcówki fleksyjnej najczęściej dotyczy następujących przypadków:

- dopełniacza liczby pojedynczej – wybór końcówki *-a* zamiast *-u*, np. *Z powodu wieloznaczności *termina* (zam. terminu) (...); *W pracy przyjrzano się szerokiemu i niezwykle bogatemu zagadnieniu *styła* (zam. stylu) *nagłówków prasowych; Wyrazy najczęściej powstały za pomocą *sufiksa* (zam. sufiksu) (...); *Koncepcja ta powstaje w ramach teorii językowego *obraza* (zam. obrazu) *świata*. Końcówka *-a* przeważa w dopełniaczu liczby pojedynczej polskich i słoweńskich rzeczowników męskich, choć czasem występują tu różnice, por. pol. *nie ma problem-u* – slń. *ni problem-a*, pol. *nie mam czas-u* – slń. *nimam čas-a*, pol. *nie chcę sok-u* – slń. *nočem sok-a*, pol. *nie lubię ryż-u* – slń. *nimam rad(a) riž-a*,

- dopełniacza liczby pojedynczej – wybór końcówki *-u* zamiast *-a*, np. Funkcja **nagłótku* (zam. nagłówka) *prasowego (...)*; (...) *jak można się dowiedzieć z *podnagłótku* (zam. podnagłówka) (...); *W kaszubszczyźnie wyraż ten nie oznacza *chrząszczu* (zam. chrząszcza). Wybór końcówki *-u* jest prawdopodobnie przejawem hiperpoprawności;
- miejscownika liczby pojedynczej – wybór końcówki *-u* zamiast *-e*, a co za tym idzie, brak alternacji w wygłosie tematu fleksyjnego, np. *w *Kra-kowu* (zam. Krakowie); *o polskim *kinu* (zam. kinie); *na *piętru* (zam. piętrze); (...) *opartego na *wyrazu* (zam. wyrazie); **w artykułu* (zam. artykule) *prasowym; pecheryk w *gazu* (zam. gazie); *Pisanie zaimku zwrotnego są natomiast polega *na podobieństwu* (zam. podobieństwie) *konkretnego znaku graficznego @ (...)*; *w *przeciwieństwu* (zam. przeciwieństwie) *do przymiotniku zdechli (...)*; *Znaczenie przenośnie 'beznadziejnie głupi' kryje się również w *zwrotu* (zam. zwrocie) *bęc dut (...)*; *Wydaje się, że oprócz pozytywnego nacechowanego wyrażu fitka w badanym materiale przeważają wyraży, które postrzegają negatywny stereotyp kobiety, oparty na jej *wyglądu, sposobu* (zam. wyglądzie, sposobie) *zachowania, mówienia oraz postępowania; Praca dyplomowa koncentruje się na *socjolektu* (zam. socjolekcie) *sportu, dokładniej na *słownictwu* (zam. słownictwie);
- miejscownika liczby pojedynczej – wybór końcówki *-e* zamiast *-u*, np. *o *festiwale* (zam. festiwalu) *w Wrocławiu; wygrali na *mundiale* (zam. mundialu); *w tym *pole* (zam. polu) *tematycznym (...)*;
- narzędnika liczby mnogiej – przeniesienie końcówki słoweńskiej *-y* w miejsce polskiej *-ami*, np. *Autorzy posługują się w nich tytułami utworów literackich (...)*, *a także różnymi znanymi czy mniej znanymi *fragmenty* (zam. fragmentami) *z literatury polskiej i światowej (...)* – na wzór słń. *fragmenti/odlomki; *z wyrazy szacunku* (zam. wyrazami) – na wzór słń. *z izrazŭ*;
- a ponadto używania mianownika liczby pojedynczej rzeczowników męskich w funkcji wołacza, np. *Szanowny *Pan Prezes!* (zam. Panie Prezesie); *Drogi *Piotr!* (zam. Piotrze).

Niewłaściwy wybór jednej z dwóch końcówek równoległych dotyczy celownika liczby pojedynczej i narzędnika liczby mnogiej. W języku polskim mamy w liczbie pojedynczej dla rzeczowników rodzaju męskiego dwie końcówki: *-owi* i *-u*, w języku słoweńskim zaś wyłącznie końcówkę *-u*, pod której wpływem powstają błędy w formach odmiany polskich rzeczowników, np. *mojemu *synu Janu Cestniku* (zam. synowi Janowi Cestnikowi); (...) *co podobą się *czytelniku* (zam. czytelnikowi); *Dopiero te schematy będą bardzo bliskie*

*czeskiemu *badaczu* (zam. badaczowi) B. **Hávranku* (zam. Hávrankowi) i *słoweńskiemu językoznawcy J. *Toporišiču* (zam. Toporišičowi); *Pragnę złożyć podziękowania (...) *Klubu* (zam. Klubowi) *Studenckiemu Pomorania; Dzisiaj (...) przesłać wersję elektroniczną prof. *Jeżu* (zam. Jeżowi); *Oprócz znanego również *języku* (zam. językowi) *polskiemu wyrazu baran, który kojarzy się z niewinnością, ale i naiwnością (...); W każdym wyrazie pochodnym dostrzegane są dwa elementy: element wspólny podstawie słotwórczej i wyrazu* (zam. wyrazowi) *pochodnemu (...)*. Wybór niewłaściwej końcówki narzędnika liczby mnogiej z dwu możliwych – powszechniejszej *-ami* i rzadszej *-mi* – był przyczyną powstania błędu: *z powodu znacznych różnic między *wypowiedźmi* (zam. wypowiedziami) *dziennikarskimi (...)*.

Błędy w odmianie wyrazu,
któremu nie można przypisać wzorca odmiany

Odnotowano tylko jeden tego typu błąd. Wyraz nieodmienny *Chile* o rodzaju nijakim uruchomiono fleksyjnie w wypowiedzeniu: *O meczu w piłkę nożną między Brazylią a *Chilem* (zam. Chile).

Czasem dochodzi do zaklasyfikowania polskich rzeczowników, które mają paradygmat częściowy – odmieniają się tylko w liczbie mnogiej – do paradygmatu pełnego, gdyż odpowiednie rzeczowniki słoweńskie funkcjonują w formach liczby pojedynczej i mnogiej, por. pol. *forum* – *fora*, słń. *forum* – *foruma* – *forumi*. Wiąże się to z potraktowaniem morfemu *-um*, który w języku polskim jest morfemem fleksyjnym, jako części składowej tematu fleksyjnego i przypisanie danemu rzeczownikowi męskiego wzorca odmiany, por. *forum* – *forum-a* – *forum-i*, oczywiście z pełnym paradygmatem, np. *czytałem na *forumie* (zam. forum).

W korpusie błędów pochodzących z tekstów pisemnych słoweńskich studentów nie znalazłam ani jednego przykładu błędu polegającego na nieodmienianiu wyrazu, który ma swój wzorzec deklinacyjny.

Błędy
w obrębie tematów fleksyjnych

Wykładnikami form fleksyjnych imiennych części mowy, obok morfemów fleksyjnych, są w języku polskim także alternacje morfonologiczne zachodzące na styku tematu fleksyjnego i końcówki. Fleksja wewnętrzna, jak

o tym zjawisku zwykle się mówi, nie jest zupełnie obca językowi słoweńskiemu. To kolejne źródło błędów popełnianych przez słoweńskich studentów. W analizowanym materiale najczęściej występują błędy polegające na przeniesieniu do form przypadków zależnych mianownikowego tematu fleksyjnego z zachowaniem tak zwanego *e* ruchomego, na przykład: *pleć* – ***plęci**. *W przyszłości chciałabym nadal uczyć się języka polskiego a prowadzić badania o kulturze i *plęci kulturowej* (zam. plci kulturowej); *Chciałabym teraz powiedzieć trochę o *plęci* (zam. plci) *żeńskie*, lub jego redukcją, np. *owca* – ***owc**. *To jest choroba *owc* (zam. owiec; na wzór formy slń. *ovc*).

Rezygnowanie z alternacji w wygłosie tematu fleksyjnego dotyczy najczęściej form miejscownika liczby pojedynczej, np. *o pierwszym *lotu* (zam. locie) *Boeinga (...)*; *o pierwszej *kobiety* (zam. kobiecie) *kanclerz (...)*; *Żyłam na wsi *na zachodu* (zam. zachodzie) *Słowenii*; **o sztuki* (zam. sztuce) *Jana Matje*; *w Nowej *retoryki* (zam. retoryce) *dziennikarskiej*.

Błąd polegający na braku alternacji spółgłoskowych w rzeczownikach rodzaju męskoosobowego: ***Polaki**, ***studenty**, ***kosmity** – por. slń. *Poljaki*, *študentje* lub *študenti*, *vesoljci*, zaliczam w niniejszej analizie do grupy błędów w obrębie tematów fleksyjnych, np. ***kosmity**. *o tym, jakim językiem posługują się *kosmity* (zam. kosmici) *w filmach science fiction*; ***Polaki** (zam. Polacy; na wzór slń. *Poljaki*); ***Drugi** (zam. drudzy) *mówią (...)*, choć wiążą się one również z wyborem niewłaściwej końcówki fleksyjnej i mogą wynikać z braku w języku słoweńskim zróżnicowania formalnego rzeczowników i przymiotników męskoosobowych i niemęskoosobowych w mianowniku liczby mnogiej, por. *visok Poljak*, *visoki Poljaki* – *dolg vijak*, *dolgi vijaki*; *dober študent*, *dobri študentje/ študenti* – *velik talent*, *veliki talenti*.

W formach mianownika liczby mnogiej rzeczowników męskich dochodzi czasem również do mieszania końcówek równoległych. Dotyczy to rzeczowników, których tematy fleksyjne kończą się na spółgłoski funkcjonalnie miękkie, typu: *lekarz* – *lekarze*, *kapelusz* – *kapelusze*, *pisarz* – *pisarze*. Skoro więc wyraz *autor* w liczbie mnogiej kończy się w wyniku alternacji na *rz*, też otrzymuje końcówkę *-e*: ***autorze artykułów** (zam. autorzy) na wzór: *lekarz* – *lekarze*, lub odwrotnie – wyraz otrzymuje końcówkę *-y*, mimo iż jego temat fleksyjny jest zakończony spółgłoską funkcjonalnie miękką: *Reprezentację polskich siatkarzy czekają *meczy* (zam. mecze) *w Spale*. Wybór właściwej końcówki fleksyjnej dla form mianownika liczby mnogiej rzeczowników męskich sprawia słoweńskiemu studentowi sporo kłopotu, gdyż w swoim języku w tym miejscu ma wybór ograniczony tylko do dwu końcówek – szeroko rozpowszechnionej *-i* oraz rzadszej *-je*.

W zakresie czasownika błędy fleksyjne najczęściej polegają na niepoprawnym zakwalifikowaniu danego wyrazu do odpowiedniego wzorca koniugacyjnego. Do tego rodzaju „wykolejeń” fleksyjnych dochodzi pod wpływem formy bezokolicznika, a więc są to błędy wewnątrzjęzykowe, np. **jechają*, bo *jechać*: *Pociągiem *jechają* (zam. jadą) *dwie kobiety*; **zdawamy*, bo *zdawać*: *Nie *zdawamy* (zam. zdajemy) *sobie sprawy (...)*; **uznawam*, bo *uznawać*: *Przez termin innowacja frazeologiczna *uznawam* (zam. uznaje) *za S. Bąbą (...)*; **sprzyją* – *sprzyjać*: *Warianty frazeologiczne *sprzyją* (zam. sprzyjają) *swobodzie wypowiedziania się (...)*. W ostatnim przykładzie doszło do skrócenia formy przez nałożenie się *-ja-* z tematu czasownika z *-ją*, konektywu i końcówki fleksyjnej.

Kontaminacja dwu podobnych czasowników *korzystać* i *wykorzystywać* oraz ich wzorów odmiany przyczyniła się do powstania formy **korzystują*. *Widać, że z tego tytułu najczęściej *korzystują* (zam. korzystają) *dziennikarze Rzeczpospolitej*.

Podsumowanie

Zanalizowane błędy nie wyczerpują wszystkich możliwych sytuacji, w których może dojść czy dochodzi do popełnienia błędu. Omówiono błędy, które najczęściej powtarzały się w pracach pisemnych studentów. Celem analizy tych błędów było określenie mechanizmów ich powstawania, co powinno skłonić do refleksji nad metodami, jak uczyć, aby zapobiegać powstawaniu tych błędów. Z analizy wynika, że błędy fleksyjne zdecydowanie rzadko powodują zakłócenia w komunikacji, choć dekoncentrują odbiorcę komunikatu. Opanowanie gramatyki w zakresie odmiany wyrazów jest w pewnym stopniu łatwiejsze niż opanowanie na przykład leksyki, gdyż system gramatyczny jest jednak bardziej ustabilizowany i regularniejszy. W opanowaniu reguł doboru polskich końcówek bardzo przeszkadzają liczne interferencje, spowodowane bliskością języka polskiego i słoweńskiego. I choć w zasadzie nie zagrażają one skutecznemu przebiegowi komunikacji, to powodują błędy, które należy eliminować. Rugowanie błędów fleksyjnych w polszczyźnie obcokrajowców ma ogromne znaczenie, ponieważ służy temu, aby komunikacja nie tylko była skuteczna, ale również by formułowane wypowiedzi były poprawne pod względem gramatycznym.

Choć niektórzy badacze twierdzą, że bardzo trudne, a wręcz niemożliwe jest ustalenie przyczyny popełnienia błędu, to jednak większość omówio-

nych tu form niepoprawnych wynika najprawdopodobniej właśnie z interferencji, a więc wpływu obu – w tym przypadku słowiańskich – języków, co w dużym stopniu potwierdziła analiza. Uświadamianie różnic między językiem polskim a słoweńskim pomaga studentom w unikaniu błędów i tworzeniu poprawnych form w języku polskim.

Literatura

- Burzyńska A.B., 1999, *Świadomość normy i błędu w dydaktyce języka polskiego jako obcego*, w: Miodek J., red., *Mowa rozświetlona myślą. Świadomość normatywno-stylistyczna współczesnych Polaków*, Wrocław.
- Dąbrowska A., Pasięka M., 2006, *Błąd językowy – niedostatek kompetencji, luka w sprawności czy niewłaściwa strategia*, w: Seretny A., Lipińska E., red., *Sprawności przede wszystkim*, Kraków.
- Dąbrowska A., Pasięka M., 2008, *Błędy językowe w tekstach pisanych przez cudzoziemców – wybrane problemy związane z klasyfikacją i oceną*, w: Seretny A., Lipińska E., red., *Rozwijanie i testowanie biegłości w języku polskim jako obcym*, Kraków.
- Jadacka H., Markowski A., Zdunkiewicz-Jedynak D., 2008, *Poprawna polszczyzna. Hasła problemowe*, Warszawa.
- Kurcz I., 2000, *Psychologia języka i komunikacji*, Warszawa.
- Lipińska E., 2003, *Język ojczysty, język obcy, język drugi. Wstęp do badań dwujęzyczności*, Kraków.
- Marjanovič Umek L., Kranjc S., Fekonja U., 2006, *Otroški govor: razvoj in učenje*, Domžale.
- Markowski A., 2005, *Kultura języka polskiego. Teoria. Zagadnienia leksykalne*, Warszawa.
- Markowski A., red., 2003, *Nony słownik poprawnej polszczyzny*, Warszawa.
- Markowski A., red., 2012, *Wielki słownik poprawnej polszczyzny*, Warszawa.
- Miodek J., 2001, *O normie językowej*, w: Bartmiński J., red., *Współczesny język polski*, Lublin.
- Mizerski W., red., 2000, *Język polski. Encyklopedia w tabelach*, Warszawa.
- Porayski-Pomsta J., 1994, *Błędy językowe i ich rodzaje*, w: Handke K., Dalewska-Greń H., red., *Polszczyzna a/i Polacy u schyłku XX wieku. Zbiór studiów*, Warszawa.
- Zawilska D., 1999, *Błąd stylistyczny w świetle badań stylistyki lingwistycznej a praktyka szkolna*, w: Miodek J., red., *Mowa rozświetlona myślą. Świadomość normatywno-stylistyczna współczesnych Polaków*, Wrocław.

Inflectional errors in texts written by Slovenian students of Polish Studies in Ljubljana

The aim of the article is to analyse the inflectional errors in texts written by Slovenian students of Polish Studies in Ljubljana. The collision of two grammatical systems (in this case: Polish and Slovenian) leads to numerous mistakes. As a result the inflectional errors appear in both spoken and written texts. The incorrect forms have been analysed in the article and the reason for their occurrence described. Special attention was paid to mistakes that can result from the influence of the Slovenian language. The analysed material was gathered by the au-

thor of the article herself and it comes from the written works of the Polish language students from Ljubljana. The analyses aim to explain the reasons for the errors. This should result in reflection on the effective methods of teaching that could prevent the occurrence of such errors.

Keywords: language mistakes, inflection errors, interferences, Polish language, Slovenian language